

MARZIO G.
MIAN

ΣΤΙΣ

ΟΧΘΕΣ

ΤΟΥ

ΒΟΛΓΑ

*Ένα οδοιπορικό
στην καρδιά της Ρωσίας*

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: *Στις όχθες του Βόλγα – Ένα οδοιπορικό στην καρδιά της Ρωσίας*

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: *Volga blues - Viaggio nel cuore della Russia*

Από τις Εκδόσεις Feltrinelli Gramma, Μιλάνο 2024

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Marzio G. Mian

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Δήμητρα Δότση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Τσίρης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Κωνσταντίνος Καπένης

© Marzio G. Mian, 2024

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2026

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2026

ISBN 978-618-01-6404-6

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου. Επίσης απαγορεύεται η οποιαδήποτε αναπαραγωγή όλου ή μέρους του βιβλίου για σκοπούς εκπαίδευσης σε συστήματα ή τεχνολογία τεχνητής νοημοσύνης. Το έργο αυτό προστατεύεται προφυλάσσεται από διαδικασίες TDM-Διαχείρισης Δεδομένων [Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΥ) 2019/790].

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Since 1979

Head Office:

121, Tatoiu Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr

psychogios.gr

MARZIO G.
MIAN

ΣΤΙΣ

ΟΧΘΕΣ

ΤΟΥ

ΒΟΛΓΑ

*Ένα οδοιπορικό
στην καρδιά της Ρωσίας*

Μετάφραση: Δήμητρα Δότση

*Στο σπίτι της Φάνα,
γη της μαγείας και του καλύκανθου.*

*Στον Γκαστόνε και την Έλινορ – τις δικές μου πηγές,
Αρχή της περιπέτειας, να λούζομαι στο φως
κι έπειτα να ξεχύνομαι στις στέπες,
αγαπημένος και απερίσκεπτος,
με τα μάτια σας μέσα στα δικά μου.*

*Καρφί δε μας καίγεται, όταν δε θά βρει κανείς
σ' Ομήρους και Οβίδιους ίδιους ανθρώπους με μας,
σημαδεμένους απ' της κάπνας την ψώρα.
Όμως ξέρω –
ο ήλιος θα θαμπωνόταν της ψυχής μας
θωρώντας τα κοιτάσματα τα χρυσοφόρα.*

ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ,
«Σύννεφο με παντελόνια»*

---

* Βλαντίμιρ Μαγιακόφσκι, *Ποίηση 1*, μτφρ. Πέτρος Ανταίος, «Οδυσσέας», Αθήνα, 2001.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	17
---------------	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Passionarnost'

1. Η ηγουμένη της πηγής «Ο Θεός δεν ανέχεται τους δειλούς».....	31
1. Όλγα η Τρομερή, 31 ~ 2. Το στοιχειό, 34 ~ 3. Αγάπη μες στη λάσπη, 36 ~ 4. Η επινόηση του Θεού, 39 ~ 5. Επιχείρηση Βυζάντιο, 41 ~ 6. Η Ενδιάμεση Γη, 43 ~ 7. Ο Χρυσιστόφ, το απόλυτο κακό, 46 ~ 8. Κύριλλος, ο μετριοπαθής, 49 ~ 9. Οι φράουλες του Βλαντ, 52 ~ 10. Αμερικανικοί ορίζοντες, 55	
2. Η μητριά των παραμυθιών «Ο θάνατος εξηγεί τα πάντα».....	60
1. Σάκοι γεμάτοι οστά, 60 ~ 2. Το σύμφωνο με τον διάβολο, 64 ~ 3. Η πιο τραγική ώρα, 67 ~ 4. Και οι γερανοί πέταξαν ψηλά, 74 ~ 5. Μάθημα sobornost', 78 ~ 6. Μια φορά κι έναν καιρό, 82 ~ 7. Οι Μολυσμένοι, 84 ~ 8. Επιχείρηση Πούσκιν, 88 ~ 9. Θεός Γκαγκάριν, 91 ~ 10. Memento mori, 93	
3. Ο φιλόλογος της Νεκρής Πόλης «Το παρελθόν είναι απρόβλεπτο»	95
1. Τούβλα στο χρώμα του αίματος, 95 ~ 2. Ο περίπατος, 97 ~ 3. Το καπιταλιστικό τσιγάρο, 98 ~ 4. Ανέκφραστο πρόσωπο, 101 ~ 5. Πο-	

λύ αργά, 104 ~ 6. *Η ντίβα και ο μεγιστάνας*, 108 ~ 7. *Η ζωή στην καζάρμα*, 111 ~ 8. *Ville Lumière*, 113

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Smuta

4. Δείπνο με τον Τσετσένο
 «Fuck the Nineties!» 121
 1. *Να πίνεις για να θυμάσαι*, 121 ~ 2. *Η θεωρία του ποτηριού*, 126 ~ 3. *Η μεγάλη ληστεία*, 133 ~ 4. *Η μετα-ατομική ανθρωπότητα*, 140 ~ 5. *Ζητείται αντιπολίτευση*, 142 ~ 6. *Ο ατσάλινος μικρόσωμος αξιωματικός*, 145 ~ 7. *Η θεραπεία Κλίντον*, 148 ~ 8. *Φώτα μέσα στη νύχτα*, 155
5. Στο ιζιμπά της χήρας
 «Ανάθεμά σε, Πάβελ» 158
 1. *Σε στίλ Τιρόλον*, 158 ~ 2. *Θωρηκτό Μιχάλκοφ*, 161 ~ 3. *Αυλικός μαέστρος*, 165 ~ 4. *Το νυστέρι του παπά*, 167 ~ 5. *Στρατηγική της αθληότητας*, 169 ~ 6. *Ένας δρόμος χωρίς όνομα*, 175 ~ 7. *Οι άνθρωποι-μουλάρια*, 181 ~ 8. *Στην κόψη του ξυραφιού*, 185 ~ 9. *Η καμπάνα του Βόλγα*, 187 ~ 10. *Και τα αναχώματα έσπασαν*, 191 ~ 11. *Ένας θανάσιμος αγώνας*, 193
6. Στη φωλιά των οργιόνικι
 «Και τώρα ας τακτοποιήσουμε τους Πολωνούς»..... 196
 1. *Παιδιά-στρατιώτες*, 196 ~ 2. *Η κυρία με το καπέλο*, 200 ~ 3. *Το αποτύπωμα των πόνοι*, 205 ~ 4. *Ο αποσυνάγωγος πατριώτης*, 213 ~ 5. *Καρτ ποστάλ από το Βίσεγκραντ*, 217 ~ 6. *Ο ξυλοκόπος Σουσάιν*, 222 ~ 7. *Ιβάν Δ΄ ο Ευσπλαχνικός*, 225 ~ 8. *Παλιοί και νέοι βογιάροι*, 233 ~ 9. *Η στρατηγική της σιωπής*, 237 ~ 10. *Η διαταγή του βετεράνου*, 239

Na grani

7. Ο ολιγάροχης των λουκάνικων
 «Ευχαριστούμε για τις κυρώσεις!» 249
 1. *Sovietland*, 249 ~ 2. *Βραβείο Σταχάνοφ*, 253 ~ 3. *Στο πάνθηον του Ιβάν*, 254 ~ 4. *Το σιωπηλό όπλο*, 258 ~ 5. *Ποια Γκρέτα;*, 261 ~ 6. *Κόκκινη βοήθεια*, 262 ~ 7. *Το μούγκρισμα της αγελάδας*, 268 ~ 8. *Η τελική αναμέτρηση*, 270
8. Ο Τάταρος έμπορος
 «Ο Αλλάχ είναι με το μέρος του Πούτιν» 276
 1. *Κοζάκοι αντάρτες*, 276 ~ 2. *Λαϊκιστές ήρωες*, 278 ~ 3. *Το δρεπάνι και η οργή*, 282 ~ 4. *Το σύνδρομο Ντουράντι*, 284 ~ 5. *Οδός Οσάρσκαγια*, 288 ~ 6. *Φαγητό για τον δρόμο*, 290 ~ 7. *Ο παράδεισος των μελισσών*, 292 ~ 8. *Αμελέτητα ταύρου*, 295 ~ 9. *Μεγάλες προσδοκίες*, 296 ~ 10. *Το εμιράτο του Πούτιν*, 298 ~ 11. *Ταταρικό αρνί*, 300
9. Στη γειτονιά του Λένιν και του Ομπλόμοφ
 «Σήμερα αναρωτιόμαστε πάλι: Τι να κάνουμε;» 305
 1. *Ο σπασίκλας*, 305 ~ 2. *Ο μασόνος*, 308 ~ 3. *Το αμερικανικό αυτοκίνητο*, 310 ~ 4. *Ανατρεπτικά Ευαγγέλια*, 314 ~ 5. *Η λήθη*, 317 ~ 6. *Ιδεολογικό ντόπινγκ*, 319 ~ 7. *Οι δύο πόλεις*, 321 ~ 8. *Το σπίτι του θανάτου*, 324 ~ 9. *Η κόκκινη ζώνη*, 327 ~ 10. *Ο προνομιούχος*, 330
10. Στο νησί των ειρηνιστών
 «Είναι δύσκολο, είναι τρομερό» 337
 1. *Εξωτικά αρώματα*, 337 ~ 2. *Η νοσοκόμα*, 340 ~ 3. *Ειδικά εφέ*, 343 ~ 4. *Η ανάβαση*, 345 ~ 5. *Αχτίδες ελπίδας*, 348 ~ 6. *Πάτοι μπουκαλιών*, 355 ~ 7. *Μπουρζονά σκυλάκια*, 359 ~ 8. *Ο άνθρωπος του τρένου*, 362 ~ 9. *Η τηλεοπτική σειρά και η αξίνα*, 364 ~ 10. *Ο δρόμος της αγάπης*, 368 ~ 11. *Σχέδια διαφυγής*, 371 ~ 12. *Στην τουαλέτα του Στάλιν*, 373

11. Ο batjuška της στέπας	
«Θα τα κάψουμε όλα. Αυτό θα γίνει»	377
1. Οι θαμώνες του « <i>Lucky</i> », 378 ~ 2. Δάκτυλος διχόνοιας, 382 ~ 3.	
<i>Η μεγάλη λειτουργία</i> , 392 ~ 4. <i>Κρανία και κνημιαία οστά</i> , 396 ~	
5. <i>Η παιδική χαρά</i> , 402 ~ 6. <i>Η άρρωστη χώρα</i> , 408 ~ 7. <i>Το σημά-</i>	
<i>δι του κορακιού</i> , 412 ~ 8. <i>Η Μάντσα των Καλμούχων</i> , 416 ~ 9. <i>Υπο-</i>	
<i>κατάστατο οξύρρογγου</i> , 420 ~ 10. <i>Η αύρα της Κασπίας</i> , 424 ~ 11.	
<i>Τίτλοι τέλους</i> , 426	
Ευχαριστίες	429

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λένε πως μια σταγόνα του Βόλγα χρειάζεται περίπου ένα μήνα για να κατεβεί από τις πηγές, στα Υψώματα Βαλντάι, ως το δέλτα του Άστραχαν, στην Κασπία. Ένας μήνας ακριβώς ήταν και η διάρκεια αυτού του ταξιδιού μας.

Ο Βόλγας είναι το μακρύτερο ποτάμι της Ευρώπης. Οι πηγές και οι εκβολές του βρίσκονται σε διαφορετικές ζώνες ώρας: οι πρώτες στο ίδιο γεωγραφικό πλάτος με τη Βόρεια Θάλασσα, ενώ οι δεύτερες στον ίδιο παράλληλο με τη λίμνη Κόμο. Όταν ξεκινήσαμε, το υπέδαφος της τάιγκας, κάτω από τις λάρικες και τα έλατα, ήταν διάσπαρτο με τις πρώτες χιονοσταλίδες, τα πρώτα μύρτιλα και τις αγριοφράουλες. Όταν φτάσαμε στο Άστραχαν, ο ήλιος πύρωνε τη στέπα, στο δέλτα άνθιζαν οι λωτοί, και τα καρπούζια ήταν ζουμερά και γλυκά σαν μέλι.

Όσο επιβλητικό κι αν είναι το φυσικό και γεωγραφικό αποτύπωμα του Βόλγα, η μεταφυσική του εμβέλεια είναι αυτή που τον καθιστά τον Ιορδάνη της Ορθόδοξης Ρωσίας. Επισήμως, η ιερότητά του αναγνωρίστηκε το 2017, όταν ο Πατριάρχης Μόσχας Κύριλλος, συνοδεία του Βλαντίμιρ Πούτιν, τέλεσαν με κάθε επισημότητα την καθαγίαση των πηγών του, εξομοιώνοντάς τες με κολυμβήθρα βαπτίσεως. Μια επιγραφή αναφέρει πως τα νερά του Βόλγα είναι «ευλογημένα από τον Θεό για τη σωτηρία της ψυχής του ρωσικού λαού», πράγμα που φέρ-

νει στον νου τη μουσολινική επιγραφή στην πηγή του Τίβερη, ανάμεσα στις οξείες των βόρειων Απεννίνων: «Εδώ γεννιέται το ιερό ποτάμι της μοίρας της Ρώμης» – ή τον πέτρινο θεό Τιβερίνο, που έχει στηθεί στο σημείο όπου αναβλύζει ο Τάμεσης, ανάμεσα στους λόφους των Κότσογουλντς, συνδέοντας τη ρωμαϊκή και τη βρετανική αυτοκρατορία.

Οι Μεγάλοι Ποταμοί, πράγματι, λειτουργούσαν ανέκαθεν ως ισχυρές γεννήτριες της ρητορικής.

* * *

Προτού επεκταθώ στο πρώτο βήμα αυτού του ταξιδιού, οφείλω να κάνω ένα βήμα προς τα πίσω, για να θυμηθώ πώς γεννήθηκε αυτή καθ' εαυτή η ιδέα.

Βρίσκομαι στη Βέρνη, μαζί με τον Ντάνιελ Πούντας Μπέρνετ, διευθυντή του *Reportagen*, του περιοδικού αφηγηματικής δημοσιογραφίας με το οποίο συνεργάζομαι εδώ και αρκετά χρόνια. Μαζί μας είναι και ο Τζον Ρικ ΜακΆρθουρ, εκδότης και πρόεδρος του *Harper's Magazine*, του μακροβιότερου αμερικανικού μηνιαίου περιοδικού, ένας θρύλος της δημοσιογραφίας και της λογοτεχνίας, με ένα πάνθεον συγγραφέων που ξεκινά από τον Χέρμαν Μέλβιλ και τον Τζακ Λόντον, περνά από τον Ουίνστον Τσόρτσιλ και τον Κρίστοφερ Χίτσενς, και φτάνει ως τον Ντέιβιντ Φόστερ Γουάλας και τον Πολ Όστερ. Σχολιάζουμε μια έρευνα που προβάλλεται στο εξώφυλλο του φιλελεύθερου *Harper's Magazine* κι έκανε αίσθηση στις ΗΠΑ: ένα πλήρως τεκμηριωμένο καταγγελτικό ρεπορτάζ σχετικά με τις ευθύνες του NATO στην εξέλιξη της ουκρανικής κρίσης, που κατέληξε στη ρωσική εισβολή· φλέγον ζήτημα, με έναν μακρύ κατάλογο αθέμιτων και ταπεινωτικών ενεργειών κυρίως από την πλευρά των αμερικανικών δημοκρατικών κυβερνήσεων – με πρώτο από όλους τον Μπιλ Κλίντον – απέναντι στη Μόσχα, που ξεκινούν από τη δεκαετία του '90, όταν, αφού εί-

χε γονατίσει έπειτα από τον Ψυχρό Πόλεμο, ζητούσε να της αναγνωριστεί η τιμή των όπλων: δηλαδή το ΝΑΤΟ να αποφύγει τη διεύρυνσή του προς ιστορικά ευαίσθητες περιοχές, όπως η Ουκρανία.

Ο ΜακΆρθουρ θεωρεί απίστευτο πως, στην εποχή της αδιάκοπης ροής της παγκόσμιας πληροφορίας, είναι τόσο λίγα αυτά που γνωρίζουμε για τη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα του κόσμου, αυτήν ακριβώς που αποφάσισε να ταράξει συθέμελα τον κόσμο. Εκφράζει τη δυσαρέσκειά του για το γεγονός ότι στις σελίδες τόσο των αμερικανικών εφημερίδων όσο και των ευρωπαϊκών εμφανίζονται σχεδόν αποκλειστικά ανταποκρίσεις από τη Μόσχα – μολονότι γνωρίζουμε καλά πως προέρχονται από ένα καθεστώς που έχει κηρύξει πόλεμο απέναντι και στους ξένους δημοσιογράφους, απαγορεύοντάς τους να υπερβούν τα όρια που έχει επιβάλει η κρατική προπαγάνδα.

Σαφέστατα, η αποστολή ρεπόρτερ στη ρωσική επαρχία αποθαρρύνεται από περιστατικά όπως εκείνο του Έβαν Γκέρσκοβιτς της *Wall Street Journal*, ο οποίος, αν και είχε έγκυρη δημοσιογραφική βίβα, συνελήφθη στην Αικατερινούπολη με την κατηγορία της κατασκοπείας και οδηγήθηκε στις φυλακές Λεφόρτοβο της Μόσχας. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Μακ Άρθουρ –συγγραφέα ενός διάσημου μπεστ σέλερ για τη λογοκρισία και την προπαγάνδα των ΗΠΑ στον Πόλεμο του Κόλπου– αντανάκλαται αυτό που ο ίδιος αποκαλεί «πολιτισμικές κυρώσεις», οι οποίες μάλιστα είναι εξαιρετικά αποτελεσματικές: μια μορφή πνευματικού εξοστρακισμού, με μακαρθικό πρόσημο, που έχει επιβληθεί από την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, και μέσα σε ελάχιστο χρόνο έχει προκαλέσει μπλακάουτ πληροφόρησης για τη Ρωσία και για τον ίδιο της τον πολιτισμό.

«Πρόκειται για πραγματική βαρβαρότητα», λέει ο ΜακΆρθουρ χωρίς περιστροφές.

Η ιδέα να κατηφορίσουμε τον Βόλγα –στην καρδιά της Ρωσίας– από τη σκοπιά ενός αφηγηματικού και δημοσιογραφικού κλειδιού προκειμένου να σηκώσουμε το πέπλο του μυστηρίου και να αφηγηθούμε απευθείας τι σημαίνει να είσαι Ρώσος στην εποχή της νεοϊμπεριαλιστικής επέλασης του Πούτιν γεννήθηκε εκείνη την ημέρα. Σε αυτό συνέτεινε μάλιστα και μια προηγούμενη εμπειρία, ανάλογη, αν και πολύ λιγότερο ριψοκίνδυνη και επικίνδυνη: το ταξίδι-έρευνα κατά μήκος του Μισισσιπή, και πάλι με τον φίλο φωτογράφο Αλεσάντρο Κοσμέλι, σύντροφο σε πολλά ρεπορτάζ ανά τον κόσμο.

* * *

Και εκεί, στις πηγές του Μισισσιπή όπως και του Βόλγα, όλα αρχίζουν με μια φωτογραφία, που απεικονίζει εμάς καθώς διασχίζουμε με δυο βήματα τον Μεγάλο Ποταμό εν τη γενέσει του. Ακολουθούμε το ίδιο τελετουργικό: βγάζουμε τα παπούτσια και τις κάλτσες μας, ρίχνουμε τον σάκο στην απέναντι όχθη, σηκώνουμε τα μπατζάκια μας ως το γόνατο και διασχίζουμε το ποτάμι μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα.

Ο Αλεσάντρο προχωράει κρατώντας προσεκτικά τα σύνεργά του. Και οι δύο έχουμε στο πρόσωπο εκείνο το χαζοχαρούμενο χαμόγελο, θέλοντας να υποδηλώσουμε τη γελοία δυσαναλογία ανάμεσα στο ρυάκι απ' όπου ξεκινά το ταξίδι μας και σε αυτό που ξέρουμε ότι θα καταλήξουν τα νερά μπροστά μας. Είναι όμως κι ένα χαμόγελο που προδίδει την προσπάθειά μας να αποφορτίσουμε την επισημότητα εκείνης της στιγμής, να υποκριθούμε πως αγνοούμε ότι μόλις ξεκινάμε κάτι με δυσανάλογα συμβολικό βάρος. Στην πραγματικότητα, μέσα μας είμαστε συγκινημένοι, ενθουσιασμένοι και τρομαγμένοι. Το να παρίστασαι στη γέννηση ενός ποταμού όπως ο Μισισσιπής ή ο Βόλγας έχει μια δύναμη που κανένα μνημείο δε διαθέτει: σε οδηγεί κατευθείαν στη ζώσα Ιστορία, δηλαδή στον ρου της

Ιστορίας, καθώς οι ποταμοί είναι αυτοί που την έχουν τροφοδοτήσει και συνεχίζουν να το κάνουν.

Εκείνο τον καιρό, στην Αμερική, ο Ντόναλντ Τραμπ δεν ήταν ακόμη παρά ένα όνομα που εμφανιζόταν στα περιοδικά από αυτά που διαβάζει κανείς στο κομμωτήριο και, ίσως, σε κάποιο εισαγγελικό γραφείο. Όμως, μέσα στην ησυχία της επαρχίας, τα σημάδια μιας επικείμενης αποσταθεροποίησης ήταν ήδη αισθητά. Η κοινωνική οργή υπέβασκε παντού, και γινόταν λόγος για «κλίμα εμφυλίου πολέμου». Είχαμε ξεκινήσει από τον βορρά της Μινεσότα, σχεδόν στα σύνορα με τον Καναδά, για να φτάσουμε στα σχεδόν τροπικά νερά του Κόλπου του Μεξικού. Πέντε χιλιάδες διακόσια χιλιόμετρα και δέκα Πολιτείες, μέχρι το Βένις, το τελευταίο κομμάτι γης της Λουιζιάνα. Η Μινεάπολη είναι ο Βόρειος Πόλος συγκριτικά με τη Νέα Ορλεάνη, το άλφα και το ωμέγα όπως θα μπορούσαν να είναι η Στοκχόλμη και η Νάπολη στην Ευρώπη.

Ήταν Ιούλιος, όπως τώρα στον Βόλγα. Τις πρώτες μέρες, το καλαμπόκι μάς έφτανε στους αστραγάλους, οι λευκοκέφαλοι αετοί πετούσαν πάνω από τα προαρκτικά δάση, κι εμείς αναγκαζόμασταν να κρατάμε την κούπα με τον καντό καφέ ανάμεσα στα χέρια μας για να τα ζεστάνουμε. Έπειτα από τέσσερις εβδομάδες ταξιδιού, ήταν λες και είχαμε διανύσει δύο ολόκληρες εποχές, λες και είχαμε περάσει από το ένα ημισφαίριο στο άλλο. Εκεί ψηλά υπήρχαν σημύδες, νορβηγικά λευκά πεύκα και λεύκες· πιο κάτω, στο Ιλινόι, δρυς, σφένδαμοι, φλαμουριές, σημύδες. Στο Μισούρι και στο Τενεσίιτιές και φράξοι, και νότια του Αρκάνσας, εκεί όπου το ποτάμι ξεδιπλώνεται σε μια ευθεία, λες και βιάζεται να δει πώς τελειώνει η ιστορία του, το καλαμπόκι μάς ξεπερνούσε σε ύψος, και γύρω μας βλέπαμε τώρα καρυδιές πεκάν, μανόλιες που μοσχοβολούσαν λεμόνι, φοίνικες νάνους, κυπαρίσσια βυθισμένα στους παραποτάμους, ευκάλυπτους και κούζου που κατέκλυζαν τις όχθες

και τους κήπους της Λουιζιάνα, μεταμορφώνοντας τα πάντα σε πράσινα φαντάσματα με ακαθόριστες και τρομακτικές μορφές. Στον νότο, με τη ζέση του κατακαλόκαιρου, ακόμα και οι μυρωδιές ήταν πιο έντονες: αν συγκεντρωνόσουν, μπορούσες να διακρίνεις τα αρώματα των Πολιτειών που διασχίζαμε, και ο αέρας έμοιαζε ήδη να προαναγγέλλει τον ωκεανό, ένα κράμα από φύκια και πετρέλαιο από τα σκάφη.

Ακολουθώντας τη ροή του Μισισιπή, είχαμε καταλάβει πολλά. Είχαμε εντοπίσει τα πρώτα σημάδια της απέχθειας προς το μητροπολιτικό κατεστημένο και τις νιχιλιστικές παρεκκλίσεις της πολιτικής ορθότητας, την κόπωση απέναντι στους πολέμους για το πετρέλαιο, ιδίως από τη στιγμή που η Αμερική παρήγε πια αρκετό, με αποτέλεσμα να εξάγει πετρέλαιο αντί για δημοκρατία.

Στη βαθιά Αμερική, μπορούσες να νιώσεις μια χώρα που δεν ήταν πια νέα και αθώα, αλλά είχε αρχίσει να κοιτάζει πίσω της, να αναρωτιέται και να αυτοκατηγορείται, κυρίως για τον ρατσισμό και τη λευκή υπεροχή. Ήταν καινούργιοι μήνες: στο Σεντ Λούις, στο Μέμφις και στο Λιτλ Ροκ υπήρξαμε μάρτυρες συγκρούσεων που ξέσπασαν ύστερα από τη δολοφονία άοπλων μαύρων από την αστυνομία, ενώ, στο μεταξύ, ανάμεσα στα δακρυγόνα αναδυόταν το κίνημα Black Lives Matter. Ο Αυτοκινητόδρομος 61 μας είχε οδηγήσει στην καρδιά του σκότους του Νότου, στο ταμπού της Αμερικής, μια γη γεμάτη πόνο και βία, βαμβάκι και αίμα, λιντσαρίσματα που διαπράττονταν από λευκούς μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '60, με τις τοπικές εφημερίδες να γράφουν συχνά για πτώματα κρεμασμένα στα δέντρα –*strange fruit hangin' from the poplar trees*, τραγουδούσε η Μπίλι Χόλντεϊ– ή σέρνονταν πίσω από τις Buick στις γειτονιές των μαύρων και στο τέλος αποκεφαλίζονταν.

Οι Μεγάλοι Ποταμοί λένε τα πράγματα με το όνομά τους. Ρέουν σε έναν δικό τους, απόλυτο χρόνο, που μοιάζει να μην

περιλαμβάνει την ανθρώπινη ιστορία, ή να την αγγίζει ξυστά, αφηρημένα. Γι' αυτό είναι μάρτυρες ικανοί να μεταδώσουν αμείλικτες, ανείπωτες και βαθιά προσωπικές αλήθειες. Γι' αυτό, όπως είχαμε κάνει με τον Μισισιπή, πήγαμε να αφουγκραστούμε και τον Βόλγα.

* * *

Εάν στη χώρα των Μεγάλων Ποταμών ο Βόλγας είναι ο ποταμός, αυτό δεν οφείλεται στο γεωγραφικό ανάγλυφο που διασχίζει, ούτε στα τριάνμισι χιλιάδες χιλιόμετρα της διαδρομής του (ο σιβηρικός Λένας, για παράδειγμα, μετράει χίλια παραπάνω), ούτε στον όγκο των νερών του, ούτε στη φύση των εδαφών που διαπερνά.

Όπως μου λέει στην Αγία Πετρούπολη, λίγο πριν ξεκινήσουμε το ταξίδι, ο ιστορικός και ισχυρός διευθυντής του Ερμιτάζ, Μιχαήλ Πιοτρόφσκι: «Η Ρωσία δε θα υπήρχε χωρίς τον Βόλγα. Υπήρξε τα πάντα και εξακολουθεί να είναι τα πάντα. Είναι η ενέργεια της πατρίδας. Τοτέμ και πεπρωμένο. Είναι η αυτοβιογραφία ενός λαού».

Ήθελα τη γνώμη του για την ιδέα να κατηφορίσουμε τον ποταμό, προσπαθώντας να καταλάβουμε κάτι από αυτή τη Ρωσία, που, όπως φαίνεται από τη Δύση, έχει γίνει μακρινή, αινιγματική και εχθρική, σχεδόν ένας ξεχωριστός πλανήτης, βυθισμένος σε ένα σκοτάδι πιο πυκνό κι από τις πλέον ζοφερές εποχές της Σοβιετικής Ένωσης.

Μας υποδέχεται στο λιτό του γραφείο, στα υπόγεια του μουσείου, όπου έχει διαμορφώσει μια γωνιά ανάμεσα σε στοίβες βιβλίων, χαρτιά, βραστήρες για το τσάι, γλυπτά και πίνακες τυλιγμένους σε συσκευασίες. «Ο Βόλγας γέννησε σπουδαία πνεύματα, ασύλληπτους συγγραφείς όπως ο Μαξίμ Γκόρκι, ο Ιβάν Γκοντσαρόφ, ο ποιητής Βελιμίρ Χλέμπνικοφ... Γιατί σε κάνει να αποζητάς το μεγαλείο, έχει μια δική του οικειό-

τητα, ουρανούς προστατευτικούς και φωτεινούς, όχι όπως οι απέραντες εκτάσεις της στέπας ή οι σιβηρικοί ποταμοί, που σε κάνουν να νιώθεις σαν ψείρα μέσα στο σύμπαν. Οι ιδέες που έχουν γεννηθεί στον Βόλγα είναι συγκλονιστικές. Ο Λένιν, ο οποίος γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Σιμπίρσκ, σημερινό Ουλιάνοφσκ, από εκεί άναψε τη φωτιά που άλλαξε την ιστορία του κόσμου».

Ο Πιοτρόφσκι, αρμενικής καταγωγής, είναι διαπρεπής ισλαμολόγος και ανατολιστής. Τον γνωρίζω χρόνια, αλλά οι κουβέντες μας μέχρι τώρα περιλάμβαναν μόνο συζητήσεις για τον Καναλέτο, το Βυζάντιο, τους μεγάλους μουσουλμάνους περιηγητές ή τα αγαπημένα του σικελικά λευκά κρασιά. Κι όμως, ξαφνικά τον βλέπω σε πλήρη πολεμοχαρή έκσταση. Είμαι βέβαιος πως δεν το κάνει για να υπερασπιστεί τη θέση του, ούτε από υπερβάλλοντα ζήλο απέναντι στον φίλο του τον Πούτιν, που τον γνωρίζει από τις αρχές της δεκαετίας του '90, τότε που ο μελλοντικός πρόεδρος-τσάρος ήταν αντιδήμαρχος της Αγίας Πετρούπολης – μόλις είχε επιστρέψει από τη διοίκηση της KGB στη Δρέσδη, με ένα πλυντήριο Δυτικής μάρκας δεμένο στην οροφή του Trabant του. Ο Πιοτρόφσκι, σχεδόν ογδόντα ετών, θα μπορούσε απλώς να σωπάσει και να συνεχίσει τη ζωή του, όπως κάνει η πλειονότητα των Ρώσων. Μιλάει με τη γνωστή του ηρεμία, αλλά τα μάτια του πετούν σπίθες, κάτι μέσα του τον τρώει. Οι φωτογραφίες στον τοίχο, όπου εμφανίζεται πάντα με τον Πούτιν και με διάσημους Δυτικούς επισκέπτες που ο ηγέτης του Κρεμλίνου έφερε στο Ερμιτάζ –ανάμεσά τους ο χαμογελαστός Τόνι Μπλερ και η μελαγχολική Άνγκελα Μέρκελ– μοιάζουν πια με μουσειακά κατάλοιπα μιας άλλης εποχής, όπως και η ταπισερί στον τοίχο, δώρο ενός Αιγύπτιου σείχη στη Μεγάλη Αικατερίνη τον 18ο αιώνα. Ο πράος διανοούμενος Πιοτρόφσκι, με το σακάκι να κρέμεται στους κυρτούς του ώμους, έχει γίνει ένας μαχητής.

«Πολλοί λαοί, αλλά ένα μόνο έθνος: η Ρωσία», λέει ο διευθυντής. «Η Ρωσία του Βόλγα κατάφερε να ενσωματώσει τους πάντες. Εδώ ζουν άνθρωποι από είκοσι διαφορετικά έθνη, από τους ουγγροφινικούς λαούς ως τους νομάδες του Νότου. Το Ισλάμ, αν σκεφτούμε το Ταταρσταν, είναι θρησκεία της ρωσικής παράδοσης και ταυτότητας όσο και ο Ορθόδοξος χριστιανισμός. Στην Ευρώπη και στην Αμερική μιλάτε διαρκώς για πολυπολιτισμικότητα, όμως οι πόλεις σας βράζουν από μίσος. Εμείς, χωρίς περιττά λόγια, συμπεριλαμβάνουμε τους πάντες, γιατί είμαστε ένας αυτοκρατορικός πολιτισμός». Ύστερα όμως, αναφέρει τα λόγια του Στάλιν: «Είμαι Ρώσος, γεωργιανής εθνικότητας», δηλαδή αυτού του ανθρώπου που, στις πόλεις του Βόλγα, διέπραξε τις χειρότερες σφαγές και απελάσεις σε βάρος Τατάρων, Κοζάκων, μη συμμορφούμενων χριστιανών, και των λεγόμενων «εχθρών του λαού», των κουλάκων.

«Κοίτα το Ερμιτάζ», μου λέει ο διευθυντής, ανοίγοντας τα λεπτά του μπράτσα και γουρλώνοντας τα μάτια, «είναι η εγκυκλοπαίδεια του παγκόσμιου πολιτισμού, και είναι γραμμένη στα ρωσικά, γιατί είναι η δική μας ερμηνεία της ιστορίας του κόσμου. Ίσως ακούγεται αλαζονικό, αλλά αυτό είμαστε».

Ύστερα παίρνει μια βαθιά ανάσα, γιατί ετοιμάζεται να μιλήσει για το Στάλινγκραντ, τη δική του Βηθλεέμ. «Εγώ δεν το λέω Βόλγκογκραντ, αλλά Στάλινγκραντ. Ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δεν υπήρξε το σημείο αναφοράς μας, το σύμβολο μιας άνευ προηγουμένου αντίστασης στην Ιστορία, ο εφιάλτης των εχθρών μας. Στον Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο, εκεί υπερασπίστηκαν τον Βόλγα ως ζωτικό οικονομικό διάδρομο για τον ανεφοδιασμό Βορρά-Νότου. Και ακριβώς έτσι συμβαίνει και τώρα: μέσω του Βόλγα και της Κασπίας, εμπορευόμαστε με το Ιράν για να αντιμετωπίσουμε τις κυρώσεις, εξάγουμε πετρέλαιο στην Ινδία και εισάγουμε ό,τι μας χρειάζεται».

Βγάζει τα γυαλιά του και τα καθαρίζει με ηρεμία, με το ρεβέρ του σακακιού του. «Αν οι Ναζί είχαν πάρει το Στάλινγκραντ, θα είχαν κόψει τον Βόλγα και θα είχαν κατακτήσει ολόκληρη τη Ρωσία. Ένα ζήτημα απολύτως υλικό, που μεταμορφώθηκε σε πνευματικό. Και που κρύβει ένα μήνυμα πιο επίκαιρο από ποτέ: όποιος τολμήσει, θα έχει την ίδια τύχη με όλους τους άλλους: Σουηδούς, Πολωνούς, Γάλλους και τους Γερμανούς με τους συμμάχους τους. Οι Ρώσοι είναι σαν τους Σκύθες στη στέπα: περιμένουν, υπομένουν, πεθαίνουν και μετά σκοτώνουν».

Τα λόγια του Μιχαήλ Πιοτρόφσκι προκαλούν τρόμο. Αλλά δείχνουν τη βασιική διαδρομή.

* * *

Αν ο Μισισιπής είναι ο Πατέρας των Υδάτων, ο Βόλγας είναι η *ματούσκα*, η Μικρή Μητέρα – το επίκεντρο του ρωσικού πολιτισμού, της πίστης και της ταυτότητας. Είναι εκεί όπου η τσαρική αυτοκρατορία και, αργότερα, η σοβιετική έριξαν τις πρώτες τους ρίζες και εδραίωσαν την κυριαρχία τους. Ανάμεσα στη βαλτική περιοχή και τις ακτές της Κασπίας ζουν ακόμη Μάρι, Τσουβάσοι, Τατάροι, Κοζάκοι και Καλμούκοι. Όταν το 1767 η «Πρωσίδα» Μεγάλη Αικατερίνη λίγο μετά τη στέψη της θέλησε να συστηθεί στους διάφορους εθνοτικούς και θρησκευτικούς πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας, αποφάσισε να κατηφορίσει το ποτάμι με έναν μικρό στόλο από πλοιάρια. Από το Καζάν, στην ανατολική όχθη, έγραψε στον Βολταίρο: «Φίλε μου, βρισκομαι στην Ασία!»

Επισημως, τα γεωγραφικά σύνορα ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία τοποθετούνται πιο ανατολικά, στον ποταμό Ουράλη, όμως εδώ, στον Βόλγα, οι δύο ήπειροι είτε ενώνονται είτε χωρίζονται ιστορικά και πολιτισμικά: ο Βόλγας είναι τείχος ή γέφυρα, ανάλογα με το προς τα πού δείχνει η πυξίδα της ρω-

οικής ιστορίας, προς τη Δύση ή, όπως σήμερα, προς την Ανατολή. Από τις συναντήσεις που είχαμε στη διάρκεια του ταξιδιού, μια αλήθεια προέκυψε αδιαμφισβήτητη: για τη Ρωσία, έχουμε πλέον γίνει εχθρός.

* * *

Ήταν μέρες μεγάλης αβεβαιότητας όταν φτάσαμε στη Ρωσία οδικώς, από το Ελσίνκι. Μόλις είχε κοπάσει η ένταση της αναμέτρησης –πραγματικής ή σκηνοθετημένης– ανάμεσα στον Γεβγκένι Πριγκόζιν και τον Βλαντίμιρ Πούτιν, που κορυφώθηκε με την απειλητική πορεία προς τη Μόσχα από τον αρχηγό της Wagner. Εγώ και ο Αλεσάντρο διασχίσαμε τη χώρα χωρίς δημοσιογραφική βίζα, τρουπώνοντας μάλλον στα τυφλά σε ένα βαν μαζί με δύο Ρώσους, τον Βλαντ και την Κάτια, τους (περίπλοκους) συντρόφους και συνεργάτες μας σε αυτό το ταξίδι. Τα ονόματά τους είναι επινοημένα, για λόγους ασφαλείας, όπως και εκείνα άλλων προσώπων που θα συναντήσει ο αναγνώστης στις σελίδες αυτού του βιβλίου.

Διανύσαμε έξι χιλιάδες χιλιόμετρα, από την Αγία Πετρούπολη ως το Άστραχαν – περνώντας από το Τβερ, την Ντουμπνά, το Ρίμπινσκ, το Γιαροσλάβλ, το Νίζνι Νόβγκοροντ, το Καζάν, το Ουλιάνοφσκ, τη Σαμάρα, το Σαράτοφ, το Βόλγκογκραντ: έξι χιλιάδες χιλιόμετρα μέχρι την Κασπία, χωρίς να συναντήσουμε ούτε έναν Δυτικό ξένο, χωρίς να ακούσουμε άλλη γλώσσα πέρα από τα ρωσικά. Μια εμπειρία που δεν είχαμε ξαναζήσει ποτέ. Στην παρανοϊκή Ρωσία του Πούτιν, που ασφυκτιά κάτω από τον έλεγχο της FSB (των υπηρεσιών ασφαλείας, διαδόχων της KGB), ζεις διαρκώς σε μια κατάσταση ανησυχίας, που συχνά μετατρέπεται σε πανικό.

Ιδίως αν κυκλοφορείς κάνοντας ερωτήσεις και τραβώντας φωτογραφίες.

Οι σελίδες που ακολουθούν δεν μπορούν, φυσικά, να λά-

βουν υπόψη την εξέλιξη των γεγονότων από τη στιγμή που γράφτηκαν· παρ' όλα αυτά, φιλοδοξούν να ρίξουν μια ματιά στην καρδιά του πυρήνα μιας χώρας το πεπρωμένο της οποίας παραμένει καθοριστικό για την τύχη της ανθρωπότητας.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
Passionarnost'

*Εσείς είστε εκατομμύρια.
Κι εμείς μυριάδες μυριάδες μυριάδες.
Δοκιμάστε να αναμετρηθείτε μαζί μας!
Ναι, εμείς είμαστε οι Σκύθες!
Ναι, εμείς είμαστε Ασιάτες!
Με μάτια άπληστα και σχιστά!
ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΜΠΛΟΚ, «Οι Σκύθες»*

1.

Η ηγουμένη της πηγής «Ο Θεός δεν ανέχεται τους δειλούς»

Να μαστε εκεί απ' όπου ξεκίνησαν όλα, σ' αυτό τον ποταμό που αποτελεί την ίδια την αυτοβιογραφία ενός ολόκληρου λαού. Στις πηγές του βυθιζόμαστε στο ρωσικό μυστήριο, σ' ένα κράμα θρησκείας και εξουσίας, ιδεολογίας και πίστης. Είμαστε φιλοξενούμενοι της αδερφής Σοφίας ένα βράδυ με καταιγίδα: η ηγουμένη μάς μιλά για τις αντάρτισσες μοναχές και για την αποστολή της Ρωσίας ενάντια στον Δυτικό δαίμονα. Εδώ διασταυρωνόμαστε με το πνεύμα του Μεγάλου Κατηγόρου, του μοναχού-εξομολόγου του Πούτιν. Στο μεταξύ, μέσα στην επιβεβλημένη οικειότητα του βαν με το οποίο ταξιδεύουμε, ξεπροβάλλουν οι προσωπικότητες των Ρώσων ξεναγών μας, του Βλαντ και της Κάτια.

1. Όλγα η Τρομερή

Στο κεφαλόβρυσσο, στην άκρη ενός μικρού δάσους από πανύψηλες σημύδες, είναι χτισμένο ένα εκκλησάκι από ερυθρελάτη, προσβάσιμο χάρη σε μια κομψή λευκή εξέδρα, το οποίο θυμίζει φινλανδική σάουνα: ίδια μυρωδιά, ίδια υγρή ατμόσφαιρα, ακόμη και τα παγκάκια με τις ξύλινες σανίδες τριγύρω εί-

ναι ίδια. Στο εσωτερικό, και στις τρεις πλευρές, αναμμένα κε-
ριά, στους τοίχους εικόνες, ενώ μια αυστηρή Πιετά στέκει
άγρυπνη πάνω από όσους μπαίνουν μέσα. Μια ευτραφής ηλι-
κιωμένη είναι γονατισμένη πάνω στις σανίδες, αφού πρώτα
σήκωσε τον ξύλινο κουβά, δεμένο με μια αλυσίδα από τη με-
ριά του Βόλγα. Βρέχει το πρόσωπο και το κεφάλι της με νερό
κι ύστερα βυθίζει έναν μικρό σταυρό και την κορνιζαρισμένη
φωτογραφία ενός κοριτσιού, και πίνει μια-δυο γουλιές με τις
χούφτες της γουβιασμένες. Όλα με απόλυτη ηρεμία, τουλάχισ-
στον ώσπου να σηκωθεί και να αρχίσει να σταυροκοπιέται μα-
νιωδώς, σκύβοντας άλλοτε προς τις εικόνες κι άλλοτε προς το
ρουάκι όπου, μέσα από το εσωτερικό του παρεκκλησιού, αντα-
νακλάται το φέγγος των κεριών.

Διακόσια μέτρα πιο πέρα, ο Βόλγας χάνεται μέσα στις σχε-
δόν μαύρες αποχρώσεις του πράσινου της τάιγκας, για να εκ-
βάλλει ύστερα σε μια σειρά από λίμνες: τα φυλλάδια διαβε-
βαιώνουν πως όταν η ατμόσφαιρα είναι διανυγής, μπορεί κα-
νείς να διακρίνει το ρεύμα του ποταμού, που ως εκ θαύματος
δεν αναμειγνύεται με τα νερά των λιμνών που διασχίζει.

Στην πηγή του ποταμού, εκτός από το παρεκκλήσι, στα αρι-
στερά πάνω σ' έναν βράχο δεσπόζει ο ναός του Αγίου Νικο-
λάου του Θαυματουργού, ενώ στα δεξιά, στην κοιλάδα, στέ-
κει ο καθεδρικός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος από κόκ-
κινη πέτρα των Βαλντάι – μοιάζει με πιστό αντίγραφο του
Αγίου Βασιλείου στην Κόκκινη Πλατεία. Αυτό τον ιερό χώρο,
ωστόσο, τον κυβερνά η αγία Όλγα, η βαραγγικής καταγωγής
πριγκίπισσα του Κιέβου από τη δυναστεία των Ρουρικιδών
– στην πραγματικότητα Βίκινγκ οι οποίοι, ακολουθώντας το
ρεύμα του Βόλγα, έθεσαν τα θεμέλια της Ρους στη σημερινή
Ουκρανία. Έξι αιώνες μετά τον θάνατό της, το 969, η Ορθό-
δοξη Εκκλησία την αγιοποίησε και της απέδωσε τον τίτλο
«ισαπόστολη», όχι λόγω κάποιου ιδιαίτερου θαύματος, αλλά

γιατί ήταν η πρώτη της δυναστείας που βαφτίστηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ο εγγονός της, ο πρίγκιπας Βλαδίμηρος, θα υιοθετήσει κατόπιν τον Ορθόδοξο χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους, γεγονός που σφράγισε όσο τίποτα άλλο τη μοίρα της Ρωσίας για περισσότερο από μια χιλιετία, αν και, τουλάχιστον σύμφωνα με τα χρονικά, η επιλογή του Βλαδίμηρου καθορίστηκε από μάλλον ασημαντες εκτιμήσεις: απέρριψε το Ισλάμ επειδή απαγόρευε το αλκοόλ, και τον Ιουδαϊσμό, διότι, κατά τη γνώμη του, ο Θεός είχε εγκαταλείψει τους Εβραίους, λόγω της δειλίας με την οποία παρέδωσαν την Ιερουσαλήμ στους Ρωμαίους.

Η αγία Όλγα, πάντα αποτυπωμένη στις εικόνες με πρόσωπο μακάρια καλοσυνάτο, προτού συναντήσει την πίστη, εγκαινίασε ένα «ρωσικό» στιλ εξουσίας, που αργότερα θα κληρονομήσουν σε διάφορες μορφές ο Ιβάν ο Τρομερός, ο Λένιν, ο Στάλιν και ο Πούτιν.

Έμεινε χήρα σε νεαρή ηλικία και βρέθηκε αντιμέτωπη με την απειλή της σλαβικής φυλής των Δρεβλιανών, των οποίων οι ηγέτες απαιτούσαν να νυμφευθεί τον πρίγκιπά τους, τον Μαλ, ώστε να αναλάβει τον θρόνο του Κιέβου. Έστειλαν είκοσι πολεμιστές, βέβαιοι πως επαρκούσαν για να πείσουν τη νεαρή κοπέλα, όμως εκείνη τούς έθαψε ζωντανούς. Κατόπιν ανακοίνωσε πως είχε αλλάξει γνώμη: ήταν έτοιμη να δεχτεί τον Μαλ για σύζυγό της· ωστόσο, για να προσδώσει επισημότητα στο γεγονός, η Όλγα ζήτησε να τη συνοδεύσουν κατά το ταξίδι της προς τον μέλλοντα σύζυγό της όλοι οι σπουδαιότεροι άντρες των Δρεβλιανών. Όταν έφτασαν, η Όλγα τούς πρότεινε να ξεκουραστούν μετά την ταλαιπωρία του μεγάλου ταξιδιού με ένα ωραίο, ζεστό λουτρό. Μόλις οι άρχοντες μπήκαν στο χαμάμ, η μέλλουσα αγία έφραξε τις εξόδους και έβαλε φωτιά, καίγοντας ζωντανή την αφρόκριμα της φυλής που εποφθαλμιούσε τον θρόνο του Κιέβου. Αποκεφαλίζοντας την

ελίτ (λίγο ή πολύ όπως έκανε ο Στάλιν με τις σφαγές του Κατίν, εδώ στον άνω Βόλγα, ή όπως ο Πούτιν στην Τσετσενία), μέσα σε λίγα χρόνια οι Δρεβλιανοί εξαφανίστηκαν από προσώπου γης, και το βασίλειο της Ρους μπόρεσε να ξεκινήσει την πορεία του υπό τη σκέπη του Ορθόδοξου χριστιανισμού, με τη φιλοδοξία να γίνει Αγία Αυτοκρατορία, διάδοχος μιας Κωνσταντινούπολης που πλέον βρισκόταν στα χέρια των Οθωμανών.

2. Το στοιχείο

Η τσαρίνα δολοφόνος και κατόπιν αγία, προστάτιδα των χηρών, βρίσκεται θαμμένη στο Κίεβο, στον ναό των Δεκάτων. Στη Ρωσία, προστατεύει την ιερή πηγή του Βόλγα διά χειρός μιας άλλης γυναίκας, της ηγουμένης Σοφίας, επικεφαλής της μονής των κοινοβιακών μοναχών – κάτι μεγαλύτερο από ένα *ιζμπά*, μια ξύλινη καλύβα δηλαδή, εύκολο να την μπερδέψει κανείς με αποθήκη ή με την οικία του φύλακα του καθεδρικού ναού.

Καθώς πλησιάζουμε, το δάσος γύρω μας κυματίζει κάτω από τις ριπές του ανέμου και οι πρώτες σταγόνες της καταιγίδας τρυπούν σαν σφαίρες τη σκόνη του χωματόδρομου. Μας περιμένουν για το δείπνο. Στην τραπεζαρία της μονής το τραπέζι είναι στρωμένο με ρεβίθια σούπα, κυπρίνο πανέ και φαγόπυρο αρωματισμένο με μέλι. Για ποτό, αφέψημα φτελιάς ή *κβας* – ένα είδος μπύρας φτιαγμένης από μπαγιάτικο ψωμί και λυκίσκο.

Πριν καθίσουμε, τρεις μοναχές μάς προσκαλούν να προσευχηθούμε κάτω από το πορτρέτο του Κύριλλου, πατριάρχη πασών των Ρωσιών. Και όταν κάνουμε μεταβολή για να πάρουμε θέση στο τραπέζι, να την ολόμαυρη, με πρόσωπο λευ-

κό σαν κερύ, ασάλευτη, όρθια στο κατώφλι της εισόδου, δίπλα σε μια πλεξούδα κρεμμύδια κρεμασμένη στην κάσα της πόρτας. Περισσότερο κι από παρουσία, μοιάζει με στοιχειό. Για πολλή ώρα στέκεται σιωπηλή, με τα μάτια καρφωμένα στα δικά μας, με μια έκφραση αδιαφορίας ή, ίσως, δυσαρέσκειας, επειδή έχουμε καθυστερήσει. Το οβάλ πρόσωπό της πλαισιώνεται από το καλογερικό κουκούλι, όμως το κεφάλι της δεν είναι ξυρισμένο, καθώς στο μεγάλο της μέτωπο πέφτει μια λεπτή, προκλητική κατάξανθη τούφα. Από το ράσο της ξεπροβάλλουν τα χέρια της, σταυρωμένα στο ύψος της κοιλιάς, με χοντρούς, κοκκινισμένους κόμπους, χέρια γυναίκας του μεροκάματου. Στον λαιμό της κρέμεται ένας βαρύς ασημένιος σταυρός, με σμαράγδια στις τέσσερις άκρες, μαζί με ένα μενταγιόν με την εικόνα της αγίας Όλγας. Φορά γυαλιά χωρίς σκελετό, που τονίζουν τα γαλάζια διάφανα μάτια της. Μονάχα όταν της μιλάμε για τη συγκίνηση που νιώσαμε στην πηγή, ένα ανεπαίσθητο χαμόγελο ευαρέσκειας αποτυπώνεται στο πρόσωπό της. «Κανείς δεν έχει επιστρέψει ποτέ από τις πηγές με την ψυχή άδεια», σχολιάζει.

Όταν έφτασε εδώ, το 2007, υπήρχαν μονάχα τα μαυρισμένα θεμέλια του μοναστηριού, που είχε καταστραφεί από τους Ναζί. Μας διηγείται πως οι ίδιες οι δέκα μοναχές φροντίζουν ολόκληρη την περιοχή: καταπιάνονται με την ξυλουργική, χτίζουν, ασχολούνται με τις κότες και με τον στάβλο με τις τέσσερις αγελάδες και τις δεκαπέντε κατσίκες, με το περιβόλι και το θέρισμα, καλλιεργούν αρωματικά φυτά και φτιάχνουν μέλι. Μιλά με το κεφάλι σκυφτό και ανασηκώνει το βλέμμα της μόνο όταν θέλει να δώσει έμφαση σε κάποια φράση. Αυτό το βράδυ της καταγιγίδας, η ηγουμένη θα μας κρατήσει συντροφιά για ώρα σε μια μια συζήτηση χωρίς ίχνος αλκοόλ – ίσως η μοναδική σε όλο το ταξίδι.

ΒΡΑΒΕΙΟ ESTENSE 2025

Ο Μάρτσιο Γκ. Μιάν πραγματοποίησε ένα απαιτητικό ταξίδι έξι χιλιάδων χιλιομέτρων κατά μήκος του Βόλγα, παρακάμπτοντας τους αυστηρούς ελέγχους των ρωσικών μυστικών υπηρεσιών. Επέλεξε το ποτάμι-σύμβολο της Ρωσίας ως κεντρικό άξονα της αφήγησής του, διότι στις όχθες του διαμορφώθηκαν κρίσιμες καμπές της ρωσικής ιστορίας: η εδραίωση της ορθοδοξίας μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, η άνοδος της τσαρικής αυτοκρατορίας, η σοβιετική νίκη στο Στάλινγκραντ και η εκβιομηχάνιση του Στάλιν, αλλά και η παγίωση της μετασοβιετικής απολυταρχίας του Βλαντίμιρ Πούτιν.

Ο Βόλγας υπήρξε κοιτίδα λαών και μορφών όπως οι Τάταροι, οι Κοζάκοι, οι μοναχοί και οι σαμάνοι, αλλά και προσωπικοτήτων όπως ο Ράζιν, ο Πουγκατσόφ, ο Λένιν, ο Πούσκιν, ο Γκόρκι και ο Χλέμπνικοφ. Εκεί συνυπάρχουν η αρχαϊκή αγροτική Ρωσία, η βιομηχανική και η μητροπολιτική, οι στέπες, τα σοβχόζ, τα εργοστάσια και οι ξύλινες καλύβες. Είναι ο τόπος όπου Ευρώπη και Ασία συναντιούνται ή απομακρύνονται.

Διασχίζοντας, λοιπόν, το ποτάμι από τα Υψώματα Βαλντάι έως το Άστραχαν και περνώντας από πόλεις όπως το Καζάν, το Νίζνι Νόβγκοροντ και το Βόλγκογκραντ, ο Μιάν φέρνει στο φως έναν πολυεθνικό λαό που εξακολουθεί να τρέφει το εύθραυστο όνειρο μιας αυτοκρατορικής ταυτότητας.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
p s i c h o g i o s . g r

ΚΩΔ. ΜΗΧΣΗΣ: 31172